

QORAQALPOQ KOMPOZITORLARINING FORTEPIANO UCHUN YOZGAN ASARLARI

Reymbaeva Ramuza Baxadir Qizi

O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi Nukus filiali
3 kurs talabasi

Iseev Ruslan Alimjanovich

O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi Nukus filiali
assistent-o'qituvchi

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-October 2023 yil

Ma'qullandi: 08-October 2023 yil

Nashr qilindi: 16-October 2023 yil

KEY WORDS

fortepiano, kompozitor, qoraqalpoq xalq musiqasi, asarlar, melodiya, "Qoraqalpoq xalq qo'shiqlari", "Yuqori qoraqalpoqlardagi xalq Qo'shiqlari".

ABSTRACT

Qoraqalpoq kompozitorlarining fortepiano uchun yozgan asarlari, xalq musiqiy tariximizning ahamiyatli qismidir. Bu asarlar, qoraqalpoq xalq musiqasining o'ziga xos usullari va melodiya tizimlari bilan ajralib turadi. Bu asarlarning ko'pligi, xalq qo'shiqlariga asoslangan bo'lsa-da, ba'zilari o'ziga xos raqslarga asoslangan. Qoraqalpoq kompozitorlari o'zining yaratilish doirasida, bir-biridan farqli usullar va tizimlarda yaratilgan asarlarni taklif etishadi. Ba'zilari ko'p qo'llanilgan, ba'zilari esa xalqqa keng tarqatilmagan asarlardir. Shunday qilib, Qoraqalpoq kompozitorlarining fortepiano uchun yozgan asarlari, xalq musiqiy tariximizning ahamiyatli qismidir va ularga qiziqishni saqlab qolish va o'rganish, qoraqalpoq xalq musiqasini tahlil qilish uchun muhimdir.

Qoraqalpoq musiqiy tarixida fortepiano asarlari ahamiyatli o'rin tutadi. Bu asarlar Qoraqalpoq musiqasining tarixiy va madaniy qadimiyatini o'z ichiga oladi va xalqimizning musiqa tarixidagi o'rinini namoyish etadi. Qoraqalpoq musiqasining bu yonidagi asarlari, xususan, 20-asr boshlarida yozilgan va o'ziga xos uslub va mazmun bilan ajralib turadi. Bu asarlarning ko'plab qo'shiqlarga asoslanganligi, xalqimizning musiqasi bilan bog'liqligini namoyish etadi. Ularga qiziqishni saqlab qolish va o'rganish, Qoraqalpoq musiqasini tahlil qilish uchun muhimdir.

Qoraqalpoq kompozitorlarining fortepiano uchun yozgan asarlari juda ko'p. Ba'zilari shu kunga qadar o'ziga xos bo'lgan raqslarga asoslangan, ba'zilari esa xalq qo'shiqlariga asoslangan. Xususan olib qaraydigan bo'lsak, A.Tajimuratov "Qoraqalpoq xalq qo'shiqlari" nomli kitobni Qoraqalpoq tilida nashrdan chiqardi. Muallif tomonidan qoraqalpoq xalq qo'shiqlarini "Turmush urf-odat qo'shiqlari", "Beshik jiri va bolalar qo'shiqlari", "Qizlar Qo'shiqlari", "Muhabbat qo'shiqlari", "Mung-qayg'u qo'shiqlari", "Diniy", "To'lg'ovlar va termalar", "Tarixiy qo'shiqlar", "Yuqori qoraqalpoqlardagi xalq Qo'shiqlari", I.Akbarov o'zining "Qoraqalpoq xalq Kuylari", J.Shamuratov bilan birgalikda S.Majitovning "Bag'dagul" pyesasining yangi variantiga musiqa yozdi. Pyesada qoraqalpoq xalq Kuylari: "Bo'zatov", "Adingnan", "Diydim aman", "Zarli qiz", "Muxalles", "Besperde", "Ayjamal", "Oh, nozli yor", "Azizim", "Ne foyda" kabi kuylar joy oladi [1].

"Bo'zatov"

Өртенген жүрекке салып жарахат,
Таудай ауыр ғамлар түсти заманнан,
Бийрейим зулымлар қылып әдауат,
Парланған шырағым ешти заманнан.
Ғам ләшкери қоршап әтирапым алып,
Тақат қыла алмастай күнлерге салып,
Сәүдигим залымның бөндеси болып,
Әрман менен журттан асты заманнан.
Ол еди жигиттин сыртланы - шери,
Кайнаған бир ғайрат мийнеттиң ери,
Кара күш басартпай курып димары,
Есил ерге ис шатасы заманнан.
Балык суудан шықса не болар халы,
Бир заман туулар да хәм кетер жаны,
Жастың турмысына берип зауалы,
Айралықтың жели ести заманнан.
Мен бир балық едим, ажырастым суудан,
Жастан кутыла алмадым ғаўғадан, даўдан,
Залым шаққан шақпақ тутанган куудан,
Сийнемизге от тутасты заманнан.
Отқа берип мурадының қырманын,
Шөлге берип дәўран сүрген майданын,
Шелге берип сүйген ярын дилдарын,
Арзыў-әрман менен кешти заманнан.

"Besperde"

Көзи жаслы муңлы нашар,
Ықтиярсыз ақ шегерсең,
Өз басына ерк орап,
Көзден қанлы жас төгерсең.
Мумкинбе екен ҳақты сораў,
Биреў ша ым, биреў дараў,
Жез буйданды ушлап биреу,
Басса ерксиз шөгерсен.
Жетпис аламан хәм ҳаят,
Кайта көресен кыянет,
Болсада қәддин тик, саламат,
Кайғың көп болса бүгерсен.

Shuningdek, qoraqalpoq musiqiy tarixida fortepiano asarlari, xususan, 20-asr boshlarida yozilgan "Qoraqalpoq Sa'nati" va "Qoraqalpoq Simfoniyasi" kabi asarlardan iboratdir. Bu asarlarning mazmuniy tarkibi, Qoraqalpoq musiqasining qadimiy uslubi va asosiy qo'shiqlariga asoslanganligi bilan ajralib turadi. "Qoraqalpoq Sa'nati"ning birinchi qismi, "Tokatta", "Fantaziya" va "Fuga"dan iboratdir. Bu qismda Qoraqalpoq musiqasining asosiy

uslub va qo'shiqlari, shuningdek, fortepiano ustalarining o'zining uslub va texnikalarini namoyish etadi.

"Qoraqalpoq Sinfoniyasi" esa to'rt qismdan iboratdir va har bir qismida Qoraqalpoq musiqasining asosiy qo'shiqlari va uslubi namoyish etiladi. Bu asar, Qoraqalpoq musiqasining simfonik uslubda ifodalashining eng yaxshi namunalari bilan tanishish imkonini beradi [3].

Qoraqalpoq kompozitorlarining fortepiano uchun yozgan asarlari, Qoraqalpoq musiqasini tarixiy va madaniy aspektlardan qo'llab-quvvatlashda ahamiyatga ega. Bu asarlarda qoraqalpoq milliy musiqasining xususiyatlari va klassik musiqa prinsiplarining birlashtirilganligi, Qoraqalpoq musiqasini dunyo musiqa asarlarining ichida o'zbek milliy asarlariga o'xshash bir darajada namoyon etadi.

Bu asarlarning mavjudligi, Qoraqalpoq musiqasining genetik kodlarini va qoraqalpoq milliy musiqasining unikal xususiyatlarini saqlashda muhim ahamiyatga ega. Bu asarlarda Qoraqalpoq musiqasining melodiya va ritmik strukturasi, modallik va qoraqalpoq milliy musiqasining o'ziga xos tizimi ifodalanganligi bilan tanishish imkoniyati beriladi.

Bundan tashqari, Qoraqalpoq kompozitorlarining fortepiano uchun yozgan asarlari, Qoraqalpoq musiqasini dunyo musiqa sahnasida namoyon etishda muhim bir vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bu asarlar orqali Qoraqalpoq musiqasi dunyo musiqasiga ta'sir etishi, o'zbek milliy musiqasining tanitilishi va o'zbekiston musiqasi va madaniyati haqida xalqaro bilimlarni oshirishi mumkin.

Shuningdek, bu asarlarning mavjudligi, Qoraqalpoq musiqasining taraqqiyoti va rivojlanishida muhim bir rol o'ynaydi. Bu asarlarning yaratilishi, Qoraqalpoq musiqasining klassik asarlarini yaratishda kompozitorlarning ko'nikmalari bilan bog'liqlikni namoyon etadi. Bu esa Qoraqalpoq musiqasining tarixiy va madaniy aspektlarini saqlash va rivojlantirishga yordam beradi.

Bularning hammasi shuni ko'rsatadiki, Qoraqalpoq kompozitorlarining fortepiano uchun yozgan asarlarining ahamiyati juda katta bo'lib, bu asarlar Qoraqalpoq musiqasini dunyo musiqa sahnasida namoyon etish, qoraqalpoq milliy musiqasini saqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Allanazarov D. Qoraqalpaq xaliq sazlar. - Nókis: Qaraqalpaqstan. 2002 136 b.
2. Ayjamal Kamiljanovna Turemuratova (2022). QORAQALPOQ MILLIY MUSIQA SAN'ATI TARIXIGA BIR NAZAR VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Oriental Art and Culture, 3 (2), 122-134.
3. Jarimbetov Q. Nizamatdinov J. Allamberganova I. Qaraqalpaq folklori. -Tashkent: "Nano-standart" 2018. 256 b.134
4. Nadirova A. Qaraqalpaq muzika tariyxi. - Tashkent: "Sano-standart". 2018. 384-b.
5. Xolboyev Nuriddin Suyunovich (2022). BASTAKORLAR VA MASHHUR XOFIZLAR IJODIGA BAG'ISHLANGAN KO'RIKTANLOVLAR VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI. Science and innovation, 1 (C3), 113-116. doi: 10.5281/zenodo.6721806